

ELEFANTEN 2

Byggnadshistorisk genomgång

Söderhamns stad och kommun
Gävleborgs län
2020

Ulrika Olsson

ELEFANTEN 2

Byggnadshistorisk genomgång

Söderhamns stad och kommun
Gävleborgs län
2020

Rapport 2020:10
Ulrika Olsson

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst och kulturhistoria.

Du kan själv ladda hem rapporter i PDF-format från länsmuseets hemsida www.lansmuseetgavleborg.se

Rapporter, böcker och mycket annat kan Du köpa/beställa i länsmuseets butik butiken@xlm.se eller 026-65 56 35.

Utgivning och distribution:

Länsmuseet Gävleborg

Box 746, 801 28 Gävle

Tel 026-65 56 00

www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2020

Omslagsbild: Huvudbyggnaden på Elefanten 2 sedd från sydöst 2020-06-08.

Foto: Ulrika Olsson, Länsmuseet Gävleborg.

Staten har rätt att sprida dokumentationsmaterialet och rapporten enligt CC BYlicens. Lantmäteriverkets kartor omfattas ej av denna licens.

Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande MS2010/01366.

ISSN 0281-3181

Print: Länsmuseet Gävleborg

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Administrativa uppgifter.....	4
Sammanfattning.....	5
Lagskydd	5
Karta	5
Övergripande historik i korthet.....	6
Elefanten 2 – byggnads- och tomthistorik	7
1857 års stadskarta	7
1876 ca, foto från sydväst.....	7
1875 års stadsplan	8
1876 – tomtkarta över tomten nr 3 (4?).....	8
1877 – Elefanten 2 ursprungsritningar	9
1879–1880 – fotografi från sydöst	13
1881 års stadskarta	13
1885 – tomtkarta.....	14
1912 – tomtkarta.....	14
Två fotografier med okänt årtal	15
1924 – nya utrymmen i källaren	16
1926 – om- och tillbyggnad.....	16
1938 – plank	20
1943 – ombyggnad på första våningen.....	20
1945 – ca 1965 – fotografi från nordöst	21
1967 – utbyte av fönster	21
1982 – 1983 utredning inför bevarandeplan.....	22
1989 – ombyggnad av affärs- och bostadshus.....	23
Elefanten 2 år 2020.....	25
Sammanfattande antikvariskt resonemang	34
Källor	34

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Beställare: Daniel Hammarsten, Fastighetsbolaget Tinget
AB, Söderhamn

Länsmuseet Gävleborgs dnr: 1151/311

Projekttid: juni 2020

Besök: 2020-06-08

SAMMANFATTNING

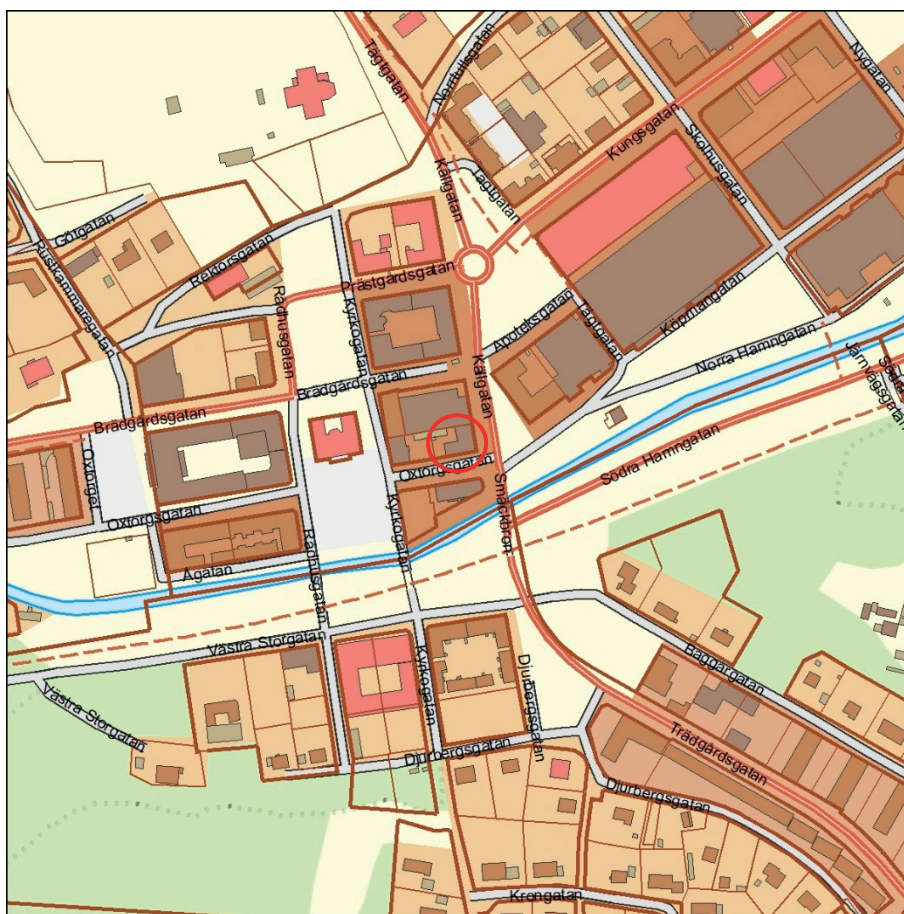
Under våren 2020 fick Länsmuseet Gävleborg i uppdrag att utföra en byggnadshistorisk genomgång av fastigheten Elefanten 2 i Söderhamn. Fastigheten står inför exteriör renovering. Då fastigheten ligger inom byggnadsminnet Söderhamns rådhus krävs tillstånd för åtgärder från Länsstyrelsen Gävleborg. För att kunna ta ställning till kommande förslag på exteriöra arbeten efterfrågade därför länsstyrelsen en byggnadshistorisk genomgång av fastigheten. Renoveringen var tänkt att utföras från försommaren 2020, men har skjutits upp i samband med den nu pågående Coronapandemin. Av samma anledning har även den byggnadshistoriska genomgången kommit att skjutas upp.

Ulrika Olsson, byggnadsantikvarie på Länsmuseet Gävleborg har utfört den byggnadshistoriska genomgången. Den bygger till största del på det arkivmaterial som förvaras på Kommunarkivet i Söderhamn. Arkivet besöktes 2020-06-08. Samma dag fotodokumenterades Elefanten 2 exteriört.

LAGSKYDD

Fastigheten Elefanten 2 i Söderhamn är skyddad som byggnadsminne, BM 71, och omfattas därmed av bestämmelserna i Kulturmiljölagens 3:e kapitel.

KARTA

Figur 1. Utdrag ur Lantmäteriets fastighetskarta. Elefanten 2 är inringad.

ÖVERGRIPANDE HISTORIK I KORTHET

1876 brann Söderhamns stad. Fastigheterna inom den nu aktuella tomten, liksom många andra av stadens byggnader, brann ner. Formen på den nerbrunna tomten skiljde sig från den nuvarande formen, då kvarteren närmast rådhuset hade en mer oregelbunden form innan branden, än de fick då staden återuppbyggdes. Året före branden, 1875, utarbetade Peter Georg Sundius i samarbete med stadsingenjören Elis Cedergren, en ny stadsplan för Söderhamns stad. Kvarteren har i planen rätats ut och liknar ett rutnät, allt efter tidens mode. I viss mån kom staden att byggas upp likt denna plan efter branden, något som syns tydligt på den karta som Carl Rahm upprättade år 1881, där förvånansvärt mycket av staden redan har hunnit byggas upp.

Kring Söderhamns rådhus byggdes efter branden många av stadens mest förnäma byggnader. De flesta i sten eller reveterade, till skillnad från de flesta andra hus i staden som byggdes i panelklätt trä. Elefanten 2, i nära anslutning till Rådhusstorget uppfördes dock i trä med panelklädda fasader. Ritningen för Elefanten 2 är signerad E. Jacobson, 30 juni 1877. Gården uppfördes till Handlanden Herr Södergren. Förmodligen stod huvudbyggnaden och dess uthus färdigt året därpå. På en tomtkarta från 1885 benämns tomten som *No 18 i 1 sta kvarteret af Söderhamns stad*. På ett tidigt foto, sannolikt från början av 1880-talet syns den nyligen färdigställda huvudbyggnaden på Elefanten 2 med mörkfärgad träfasad avdelat med ljusare listverk. I motstående hörn av kvarteret, mot nordväst, syns Helsingebanken, som delvis klarade sig från branden. I nordöstra delen Elefanten 4. Elefanten 1, Rådhuskonditoriet, är ännu inte uppförd. Huvudbyggnaden där uppfördes omkring 1884, med en exakt lika byggnadsform som Elefanten 2. Ett T-format uthus skiljer de båda tomterna åt. Miljön kring rådhuset var i stort sett utbyggd 1890. Rådhuset med kringliggande byggnader och torg är byggnadsminne sedan 2000.

ELEFANTEN 2 – BYGGNADS- OCH TOMTHISTORIK

1857 års stadskarta

Figur 2. Utdrag ur karta över Söderhamns stad, 1857. Det aktuella kvarteret syns sydöst om rådhuset, vid pilen. Ännu återstår drygt 20 år till den stora stadsbranden som ödelade stora delar av staden. Staden är uppbyggd efter en kvartersindelning som strax innan branden skulle komma att moderniseras i stadsplaner, och som sedan låg som en konkret och självklar grund då staden hade brunnit och skulle återuppbyggas. Kartan förvaras på Kommunarkivet i Söderhamn.

1876 ca, foto från sydväst

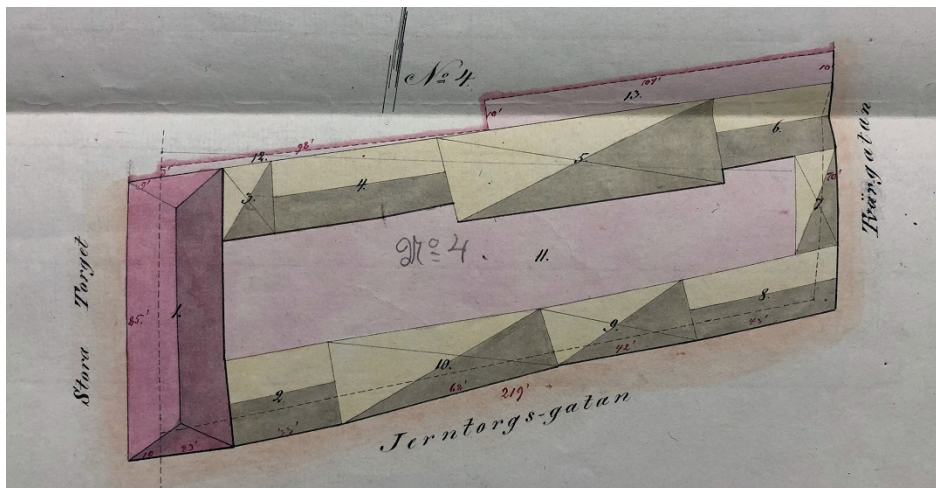
Figur 3. Beskuret foto taget från sydväst något år innan stadsbranden. Det aktuella kvarteret skimtar strax höger om det tidigare rådhuset. Fotografi ur DIBIS fotosamling. Bildnummer: BAD00067.

1875 års stadsplan

Figur 4. Utdrag av stadsplan för Söderhamns stad, 1876. Planen upprättades av Peter Georg Sundius i samarbete med stadsingenjören Elis Cedergren samma år som stadsbranden kom att ödelägga staden. Söderhamn stod inför utbyggnad och modernisering, vilket bland annat avspeglas i bredare gator, större kvarter och rätvinklighet. Den aktuella tomten syns vid pilen. Planen blev en realitet i och med stadsbranden, då staden i stora drag kom att byggas upp enligt denna. Stadsplanen förvaras på Kommunarkivet i Söderhamn.

1876 – tomtkarta över tomten nr 3 (4?)

Figur 5. Tomtkartan är upprättad 1876, samma år som stadsbranden ägde rum. Tomten är helt kringbyggd med huvudbyggnaden placerad med den västra långsidan mot Stora torget. Nummer 2 utgörs av flygelbyggnad, medan resten av byggnaderna är olika typer av ekonomibyggnader som till exempel uthus, magasin och brygghus.

Karta öfver tomten n 3 uti quadraten 2 af Staden SÖDERHAMNS Norra Quarter, upprättad år 1876 af Elis Cedergren, Stadsingeniör. Nr 4 är skrivet med blyerts mitt i bilden och beskrivningen av tomten uppger också att det ska röra sig om nr 4. Tomtkartan förvaras på Kommunarkivet i Söderhamn.

1877 – Elefanten 2 ursprungsritningar

Ursprungsritningarna till huvudbyggnad på Elefanten 2 är daterade 30 juni 1877 och signerade E. Jacobson. Huset ska uppföras till handlanden Herr Södergren. Inom tomten uppfördes också ett gårdshus. Några ursprungliga ritningar till detta har dock inte påträffats.

Huvudbyggnadens form är rektangulär med huvudfasader ut mot Oxtorgsgatan och Källgatan. Hörnet är avfasat i enlighet med tidens mode. Fasaderna är klädda med liggande panel, förmodligen fasspångpanel, vilken är avdelad med ett smäckert listverk i höjd med första våningens fönster. Byggnadens hörn/avslut markeras med breda pilastrar. Entréer till verksamheterna i bottenplan finns från Källgatan och hörnet Källgatan/Oxtorgsgatan. Entrépartierna är något indragna i fasaden, med trappor inom eller strax utanför fasadlivet. Portarna är högresta med spegelindelningar och överljus. Två entréer finns från gårdssidan, den ena leder in till en farstu med trapphus till första plan, den andra in till vad som förefaller vara kontor. Båda entréerna mot gården ligger i liv med fasaden, med utanförliggande trappor med tre steg.

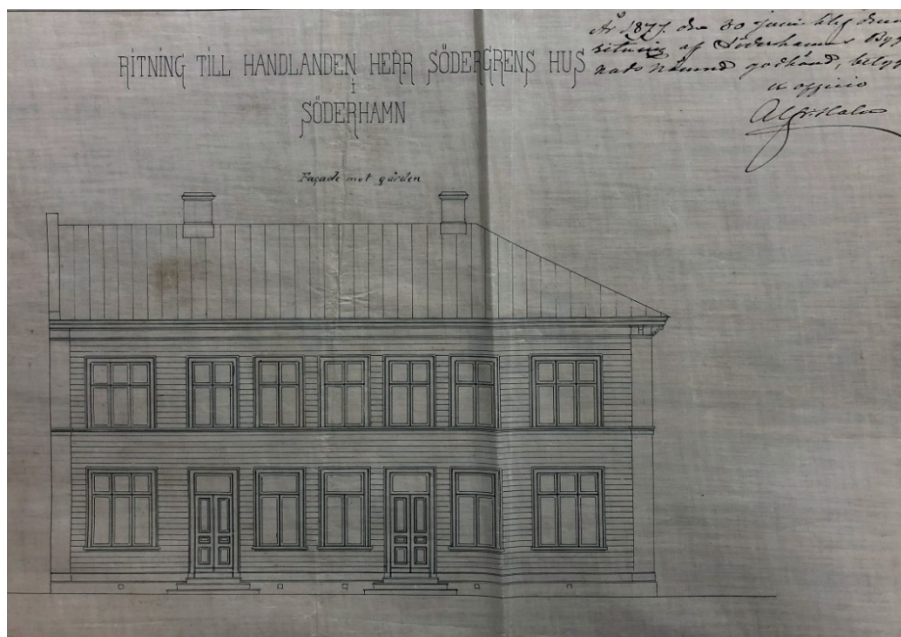
Fasadernas utsmyckningar finns mot gatorna. Bottenvåningens fönster och entréer har här profilerade överstycken och mönstersågade lister. Panelen under fönstren består av stående virke. Fönstren är högresta och i de flesta fall utgörs de av bågar med korspost, men in mot gården har fönstren i bottenplan T-post. Mot gården finns även fönsterpartier med tre bågars bredd, medan övriga har två bågar i bredd. Bågarna är högre i bottenplan än på första plan. Takfoten ut mot gatorna har synliga profilsågade taktassar. Sadeltaket har en valmad del ut mot gaveln och taket är belagt med falsad plåt i en mörk kulör.

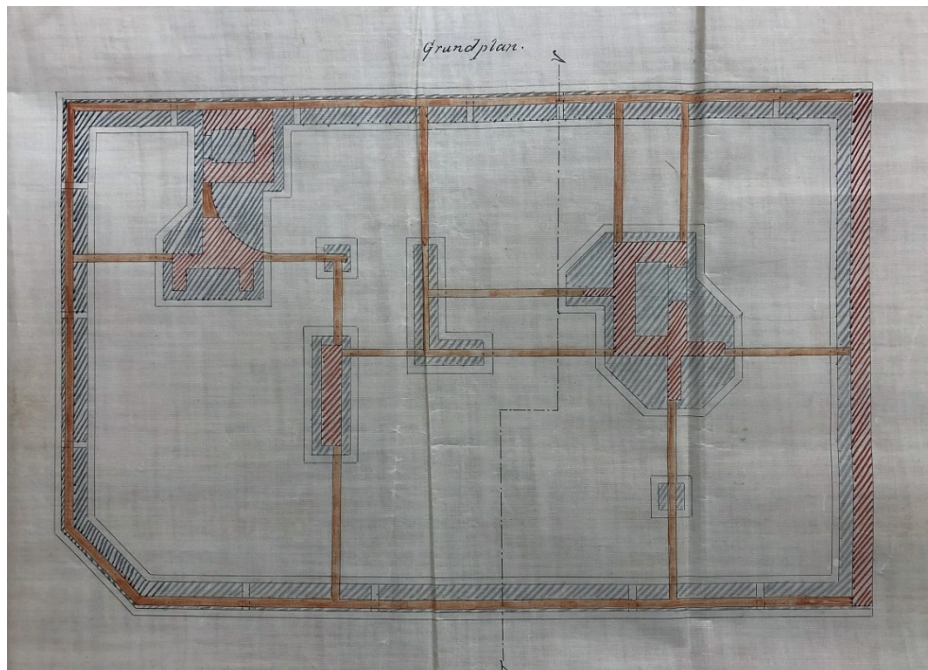
Figur 6. Ursprungsritning från 1877. Fasad mot Källgatan. Notera högresta fönster på bottenplan och variation av kors- och T-post i bågarna. Notera även utsmyckande detaljer kring fönster och takfot. Ritningen förvaras på Kommunarkivet i Söderhamn.

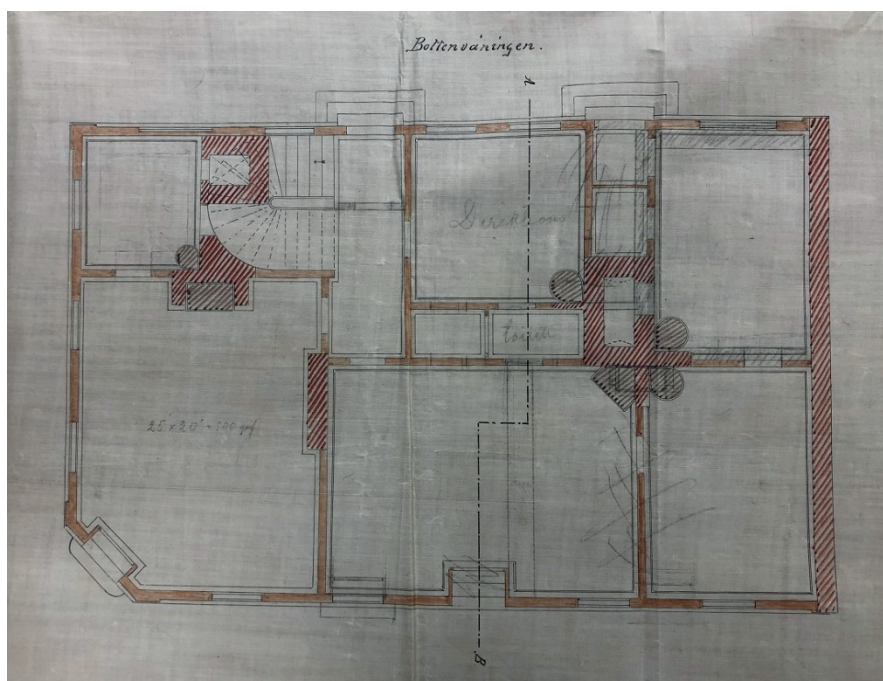
Figur 7. Ursprungsritning från 1877. Fasad mot Oxtorgsgatan. Notera högsta fönster på bottenplan och variation av kors- och T-post i bågarna. Notera även utsmyckande detaljer kring fönster och takfot. Ritningen förvaras på Kommunarkivet i Söderhamn.

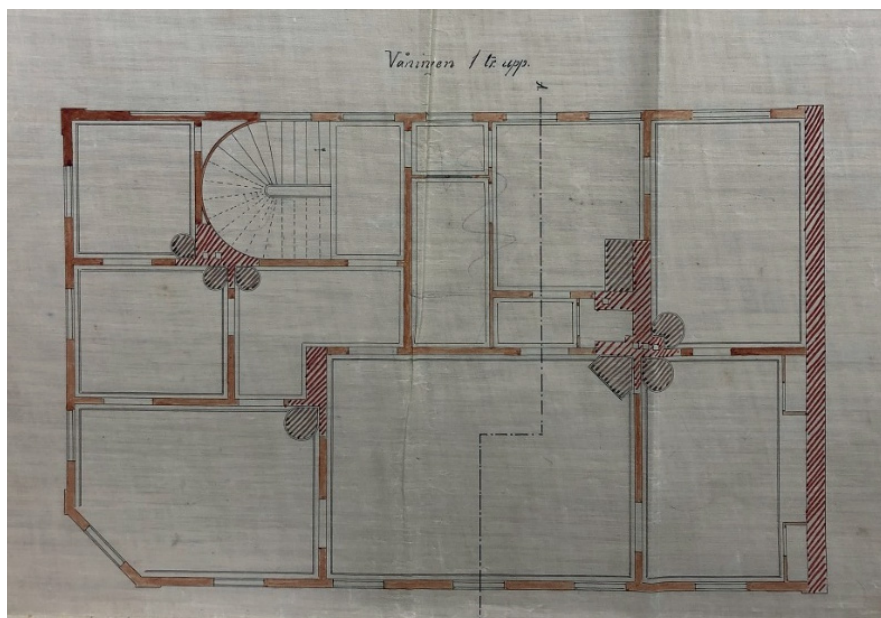
Figur 8. Ursprungsritning från 1877. Fasaden in mot gården har två entréer. Här syns en större variation i fönstrens utformning. Fasaden består av en liggande panel utan utsmyckningar förutom det horisontella listverket i höjd med första våningens fönster. Ritningen förvaras på Kommunarkivet i Söderhamn.

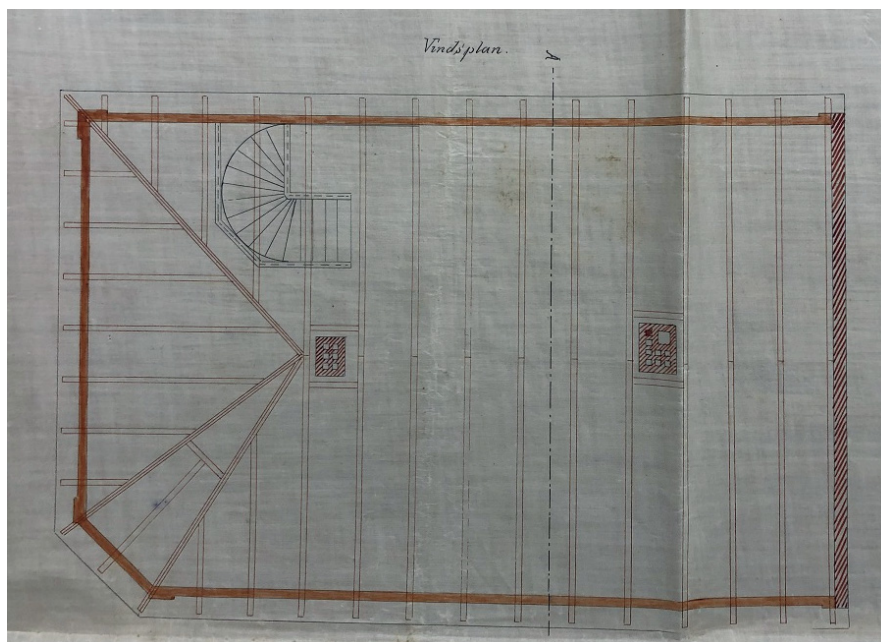
Figur 9. Ursprungsritning från 1877. Grundplan. Från början fanns ingen källare under byggnaden. Ritningen förvaras på Kommunarkivet i Söderhamn.

Figur 10. Ursprungsritning från 1877. Bottenplan. Från gatusidorna finns två entréer som ligger indragna i fasaden. Från gården finns två entréer varav den ena leder till trapphuset upp till övervåningen. Ritningen förvaras på Kommunarkivet i Söderhamn.

Figur 11. Ursprungsritning från 1877. Våning 1 trappa upp. Våningsplanet rymmer en lägenhet som nås från trapphuset och entrén från gården. Ritningen förvaras på Kommunarkivet i Söderhamn.

Figur 12. Ursprungsritning från 1877. Det oinredda vindsplanet. Ritningen förvaras på Kommunarkivet i Söderhamn.

1879–1880 – fotografi från sydöst

Figur 13. Den mörka byggnaden i bildens mitt är Elefanten 2 bara några år efter brandens ödeläggelse. Söderhamns rådhus syns till vänster. Uppbyggnaden kring rådhuset går snabbt. Som synes är ännu inte Elefanten 1, Rådhuskonditoriet, uppfört. Elefanten 4, Gamla posten, syns i kvarterets nordvästra del. Byggnaden utbrändes vid stadsbranden men kunde senare återuppbyggas. Elefanten 3 är också färdigställd. Byggställningar skymtar vid Oxen, väster om rådhuset.

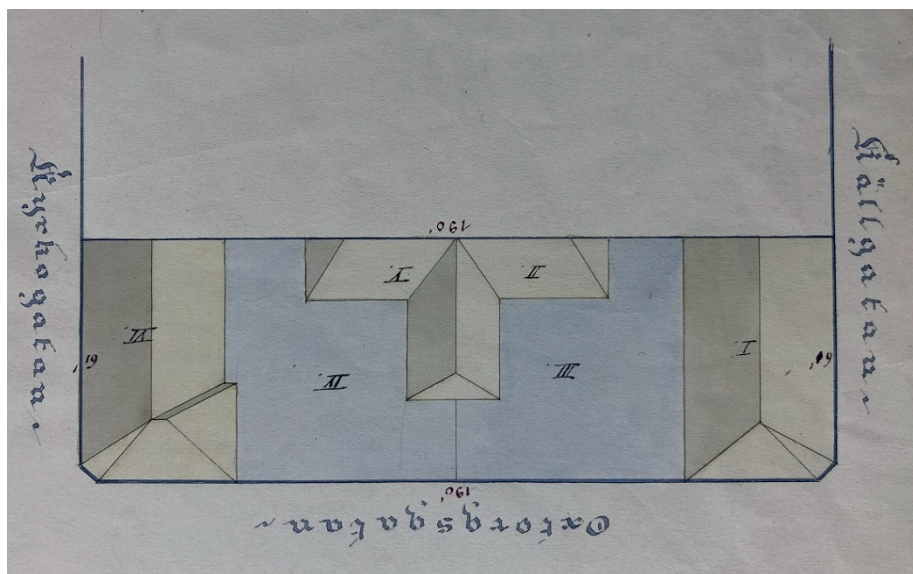
Huvudbyggnaden på Elefanten 2 har mörkt färgade fasader. Det är oklart i vilken kulör huset var målat ifrån början. Möjligen är fasaderna ännu inte panelklädda på fotot. Det falsade plåttaket förefaller också ha en relativt mörk kulör. Fotografi ur DIBIS fotosamling, bildnummer: XGS00091.

1881 års stadskarta

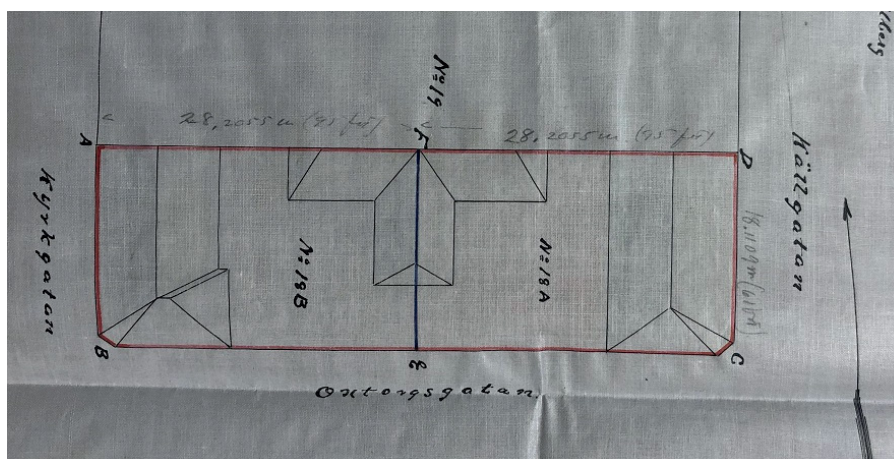
Figur 14. Utdrag ur karta över Söderhamn 1881. Det har bara gått fem år sedan staden brann men återuppbyggnaden har skett snabbt. Kvarteret Elefanten är bebyggt enligt stadskartan ovan. Elefanten 2 är bebyggd med huvudbyggnad, men uthuset är ännu inte uppfört, inte heller Elefanten 1. Kartan förvaras på Kommunarkivet i Söderhamn.

1885 – tomtkarta

Figur 15. Tomtkarta över tomt nummer 18 i stadens första kvarter. Kartan är daterad 20 mars 1885 och signerad K Strandberg, Stadsingeniör. Som synes är nuvarande Rådhuskonditoriet uppfört och mellan de båda huvudbyggnaderna ligger ett T-format uthus. Tomtkartan förvaras på Kommunarkivet i Söderhamn.

1912 – tomtkarta

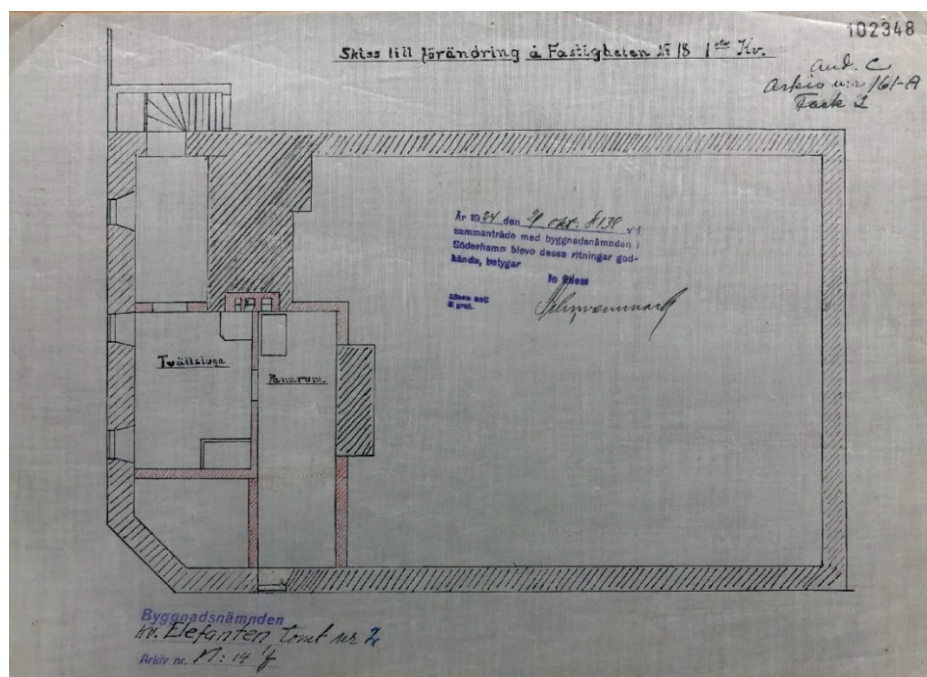
Figur 16. Tomtkarta från 1912. Tomten nummer 18 ska delas i två delar, där Elefanten 2 benämns 18 A och Elefanten 1 som 18 B. Tomtkartan förvaras på Kommunarkivet i Söderhamn.

Två fotografier med okänt årtal

Figur 16 och 17. Årtalen på dessa två fotografier är okänt, men de är tagna innan 1926 då huset byggdes till, fasaderna putsades och entréerna gjordes om. På fotografierna ovan är fasaderna ännu klädda med panel, i likhet med ursprungsritningarna. Panelen är ljus målad, medan fönsterbågar och horisontellt listverk förefaller vara i mörkare kulör. Fodren runt fönstren ser ut att vara vita. Båda fotografierna är ur DIBIS fotosamling, bildnummer: SWS00246 och SWS00016.

1924 – nya utrymmen i källaren

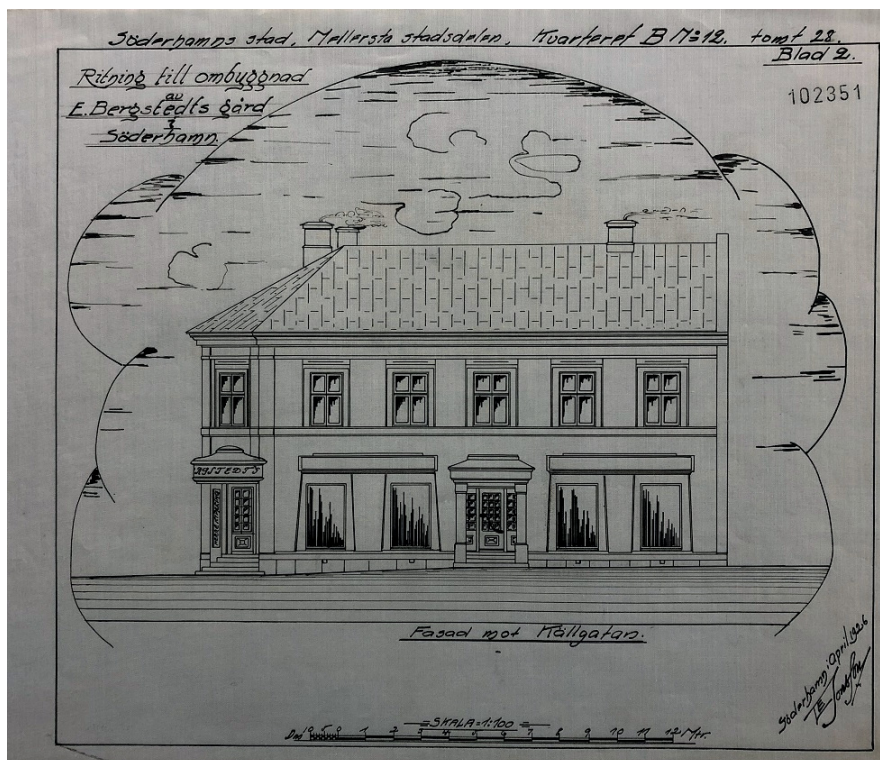
Figur 18. 1924 tillkommer en tvättstuga och ett pannrum i sydöstra delen av källaren. Rummen nås från en exteriör källartrappa på husets västra sida. Fastigheten benämns fortfarande som nr 18 i första kvarteret. Enligt Byggnadsnämndens stämpel och anteckning heter tomten nu nummer 2. Ritningen förvaras på Kommunarkivet i Söderhamn.

1926 – om- och tillbyggnad

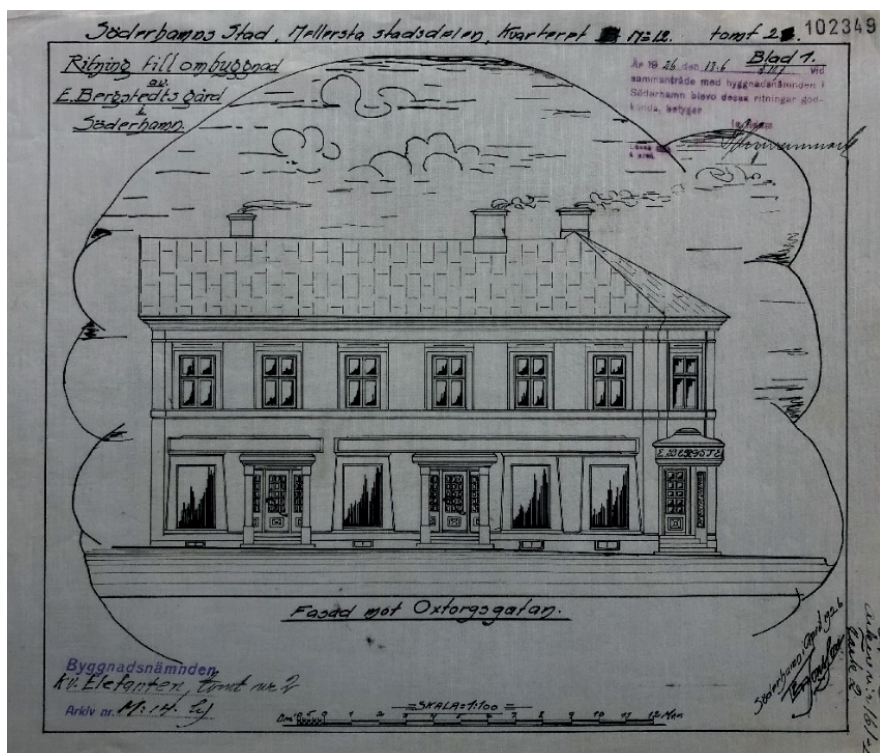
Ritningarna från 1926 redovisar en tillbyggnad mot väster, ny fasadutformning och nya entrépartier. Gården tillhör enligt ritningarna E. Bergstedt. Tillbyggnaden innebär att huset nu får en vinkel mot väster. Den nya delen rymmer källare, bottenplan med butiksdel, första våning med lägenhet samt överst en oinredd vind. Sidan mot Oxtorgsgatan förses med två nya entréer, en belägen i den ursprungliga delen och en i den tillbyggda delen. Den ursprungliga entrén i hörnet, samt entrén mot Källgatan är kvar. Samtliga gatuentréer ges en enhetlig, ny utformning. Portpartierna är indragna i fasaderna med spegelförsedda dörrblad och småspröjsade sidoväggar. Hörnentrén breddas och dess trappa ges en ny bågform. Alla exteriöra trappor mot gatorna är delvis indragna i fasaden, men därtill har de något eller några steg liggande utanför fasadliv.

Bottenvåningens funktion som rymmande butiker tydliggörs i gatufasaderna genom butiksönster om en luft i varje båge. Dessa fönsteröppningar är något större än de ursprungliga. Första våningens fönsterutformning med korspost tycks kvarstå. Till en påtaglig förändring hör också bytet av fasadmateriel, från liggande träpanel till puts. Dock har ingen information om den tidiga putsen återfunnits, annat än det som framgår på ritningarna. Enligt ritningarna kvarstår dock fasadutformningen på den ursprungliga delen mot gården.

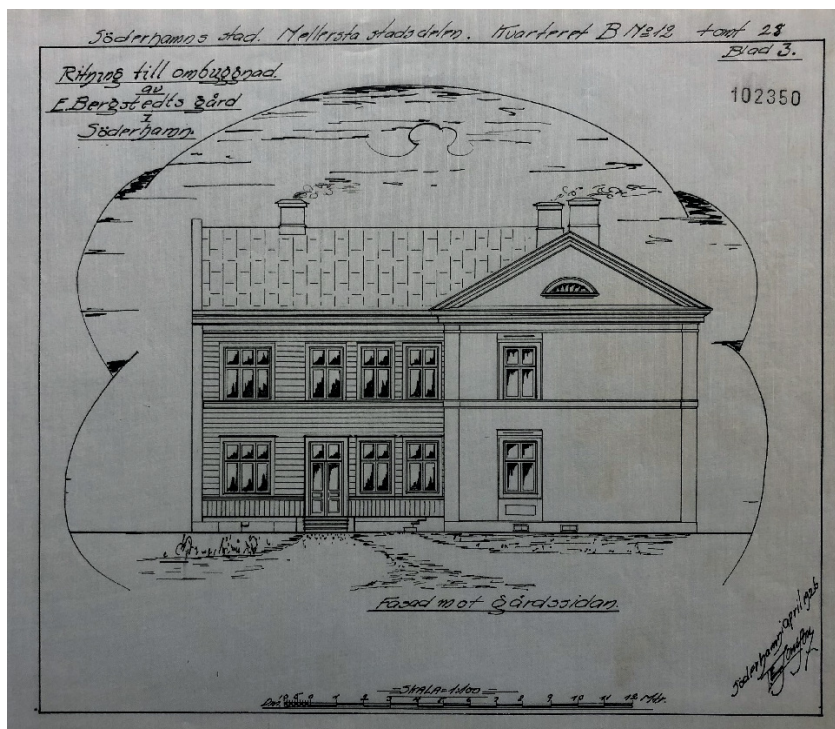
Huruvida fasaderna verkligen kom att utformas likt ritningarna från 1926 är okänt, då inga tidiga fotografier från tiden har hittats. Ritningarna visar markerade överstycken över butiksönstren och gatuentréerna är markerade med utskjutande entrétak uppburna av kolonner. Dessa detaljer förekommer inte på några fotografier.

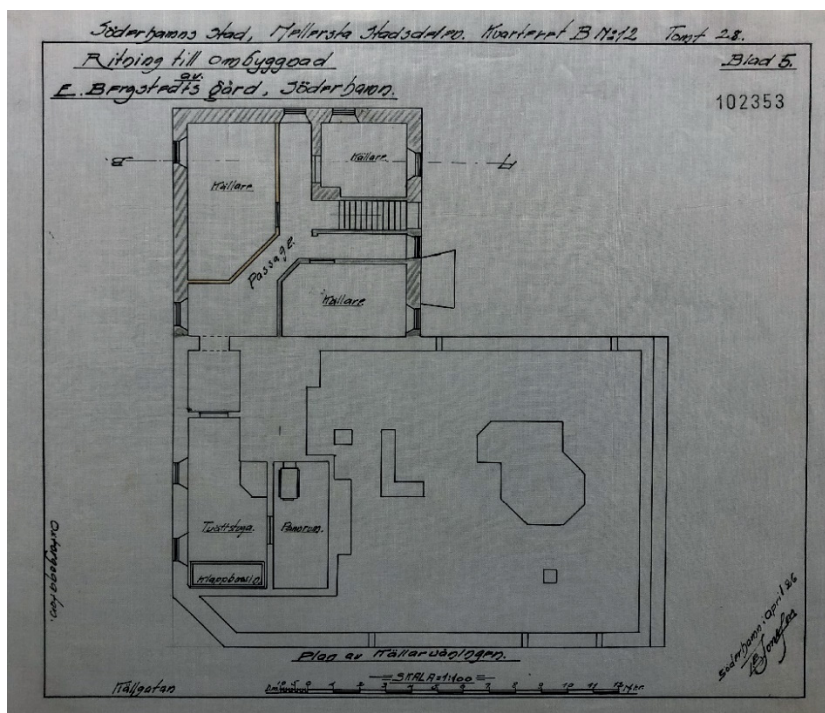
Figur 19. Fasaden mot Källgatan enligt ritningarna daterade 1926. Notera de markerade entrépartierna med entrétak, samt omfattningarna kring de nya butiksfönstren på bottenplan. Medan entrépartierna andas 1920-talsklassicism, så moderniseras fasadmaterialet mer mot funktionalismens ideal. Ritningen förvaras på Kommunarkivet i Söderhamn.

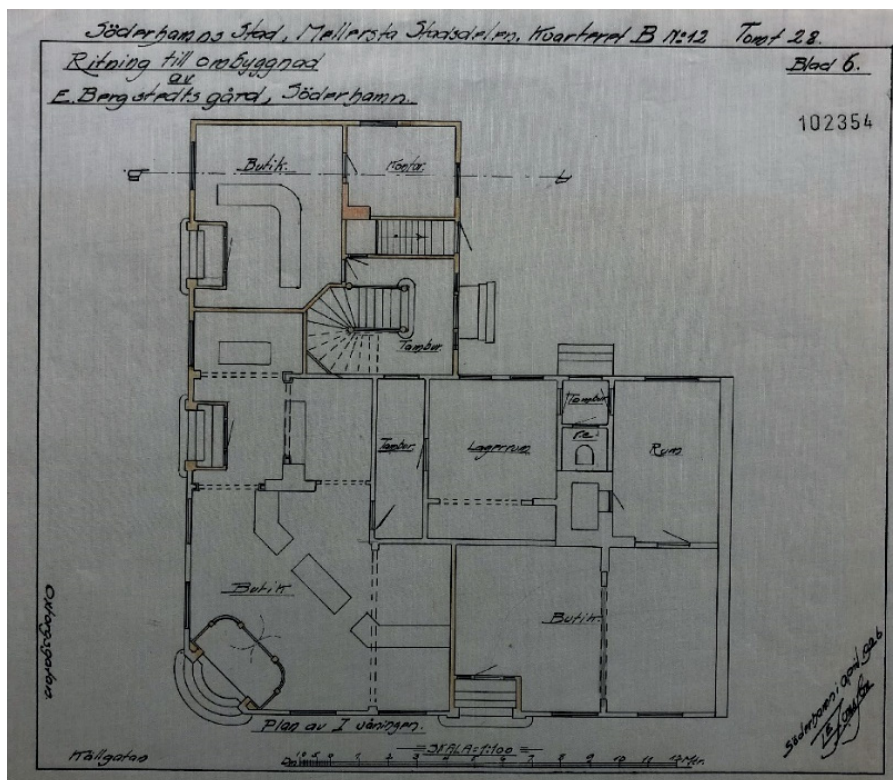
Figur 20. Mot Oxtorgsgatan byggs huset 1926 på mot väster med ytterligare tre fönsters bredd. Här tillkommer två nya entrépartier, vilka i princip utformas i likhet med den mot Källgatan. Det som skiljer är entrétakens utformning, som är förenklade här. Ritningen förvaras på Kommunarkivet i Söderhamn.

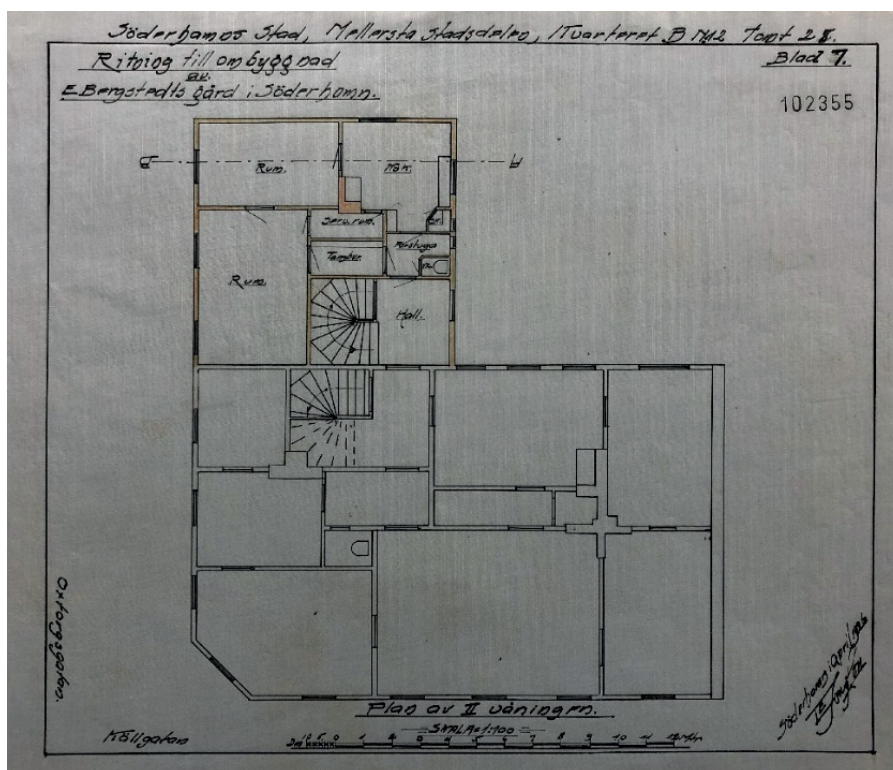
Figur 21. Huset från väster enligt ritningarna från 1926. Den ursprungliga fasaden mot väster har lämnats orörd. Den ursprungliga fasadbeklädnaden med panel är kvar, liksom fönstrens och entréns utformning. Tillbyggnadens fasad har lämnats relativt sluten med fönster endast i dess ena del. Ritningen förvaras på Kommunarkivet i Söderhamn.

Figur 22. Tillbyggnaden från 1926 förses med en källare som nås via en dörr på nya delens norra sida. Ritningen förvaras på Kommunarkivet i Söderhamn.

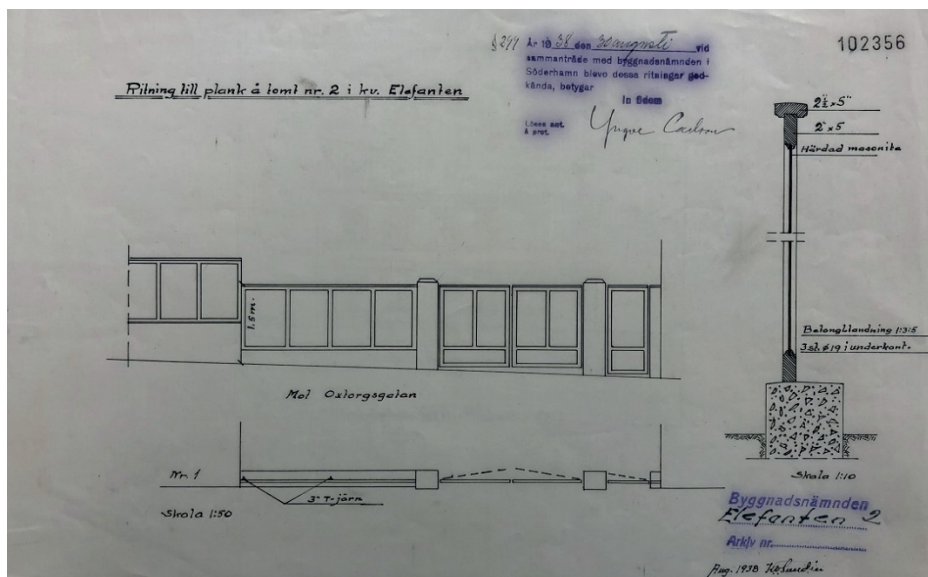

Figur 23. I den ursprungliga delen av bottenplan rivs några av de ursprungliga väggarna, samtidigt som nya tillkommer. Den ursprungliga trappan till första våningen har tagits bort och ersatts av ett trapphus i den nya delen. Notera de kraftigt indragna entrépartierna samt breddningen av hörnentrén och dess rundade trappa. Ritningen förvaras på Kommunarkivet i Söderhamn.

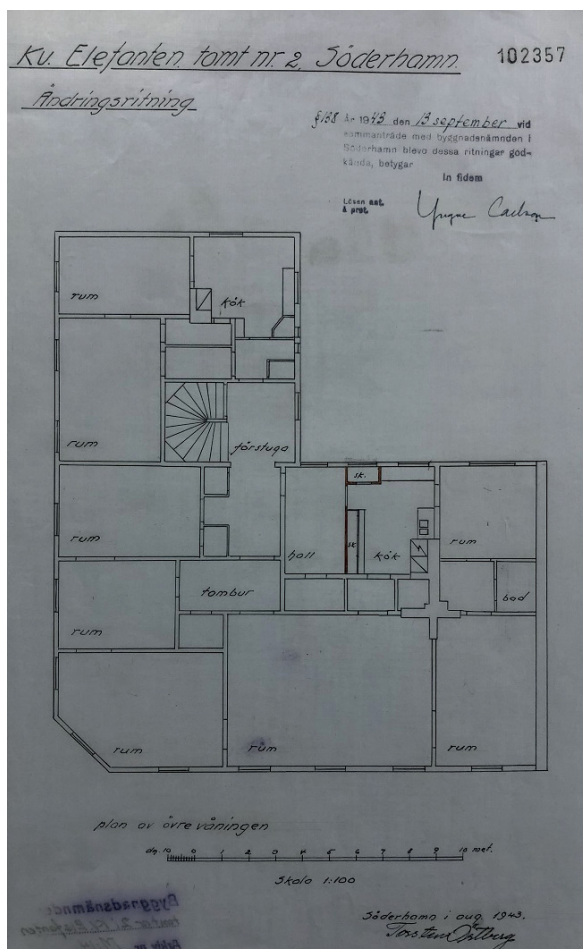
Figur 24. Våning en trappa upp enligt 1926 års ritningar. Här har i princip inga förändringar skett i den ursprungliga delen, fränsett tillkomst av wc. Trappan upp till vinden finns kvar, dock har inga vindsritningar från 1926 återfunnits. I den nya delen finns en lägenhet på första våningen. Ritningen förvaras på Kommunarkivet i Söderhamn.

1938 – plank

Figur 25. Ritning från 1938 som visar ett plank till tomt nummer 2 i Kvarteret Elefantien. Ritningen förvaras på Kommunarkivet i Söderhamn.

1943 – ombyggnad på första våningen

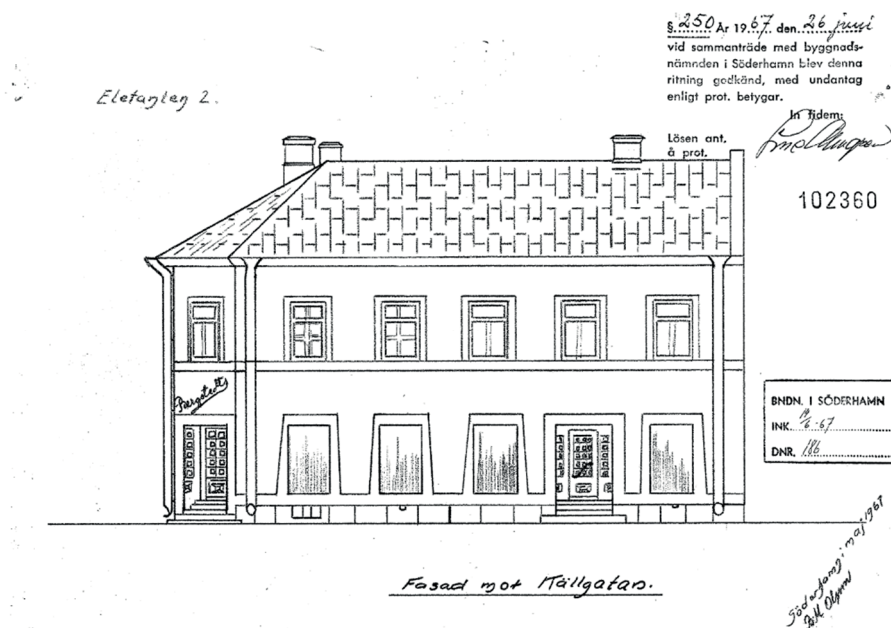
Figur 26. Ändringsritning från 1943 avseende nytt kök och några nya avskiljande väggar. Den ursprungliga trappan upp till vinden har tagits bort och ett större rum har skapats på dess plats. Ritningen förvaras på Kommunarkivet i Söderhamn.

1945 – ca 1965 – fotografi från nordöst

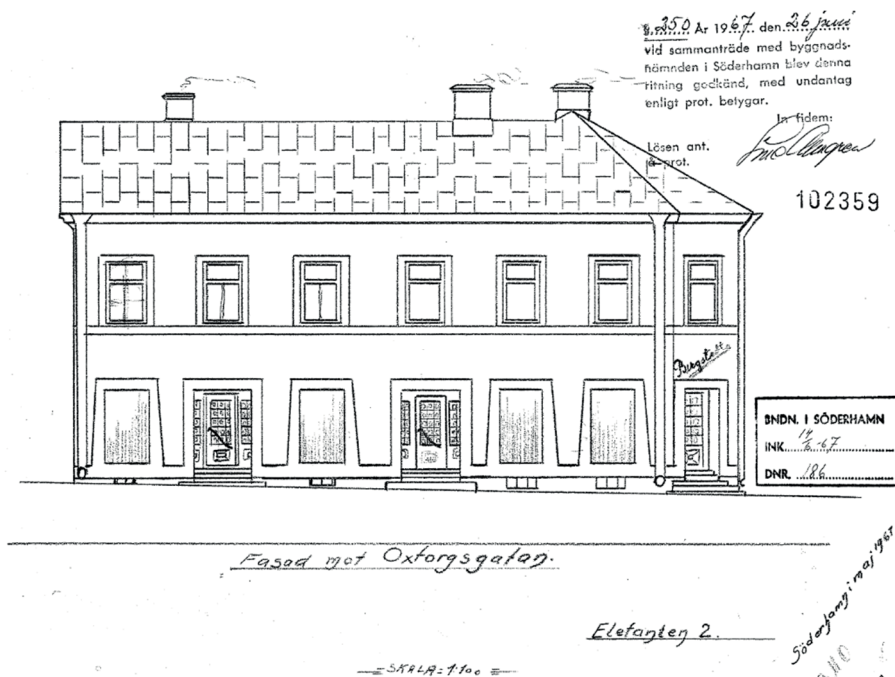

Figur 27. Fotografi från nordöst. Sedwalls konditori hade filial i Elefanten 3, det låga huset i förgrunden. Filialen lås där mellan 1945 – cirka 1964–65. Fotot är således taget under det tidsspännet. Elefanten 2 syns längst till vänster. Fotografi ur DIBIS fotosamling, bildnummer PIS00235.

1967 – utbyte av fönster

Figur 28. Fasad mot Källgatan.

Figur 29. Två ritningar från 1967 rörande utbyte av fönster på första våningen. De ursprungliga fönstren med korspost byts ut till fönster med två bågar, varav en liggande i öppningens övre del. I byggnadsnämndens sammanträdesprotokoll daterat 26 juni 1967 yttrar sig stadsarkitekten enligt följande: *För att inte all för mycket förändra byggnadens karaktär bör fönstren liksom nu ha mittpost i dess nederdel.* Förmodligen efterlevdes inte detta råd, eftersom fönsterbågarna ännu idag har en utformning likt ritningen. Ritningarna förvaras på Kommunarkivet i Söderhamn.

1982 – 1983 utredning inför bevarandeplan

Inför utarbetande av en bevarandeplan för centrala Söderhamn utförde Läns museet Gävleborg under 1982–83 en utredning av fastigheter inom det berörda planområdet. En av de dokumenterade fastigheterna är Elefanten 2. Byggnadens utformning då skiljer sig inte nämnvärt från den utformning som den har idag. De två balkongerna mot gården har tillkommit, oklart dock när detta har skett. Eftersom fotografierna från inventeringen inte är digitaliserade, utelämnas de i denna rapport, men finns att beställa från museet.

I utredningen beskrivs fastigheten:

Bostadsfastighet och affärer, "Bergstedts". Byggnadsår i slutet av 1870-talet, större ombyggnad på 1920-talet av såväl interiör som exteriör. Gatuhus (hus I), 2 vån. Gatufasad: grå spritputs. Gårdsfasad: grå spritputs. Grått plåttak. Perspektivfönster. Interiör: värdefulla inredningar i tobaksaffär och trappuppgång.

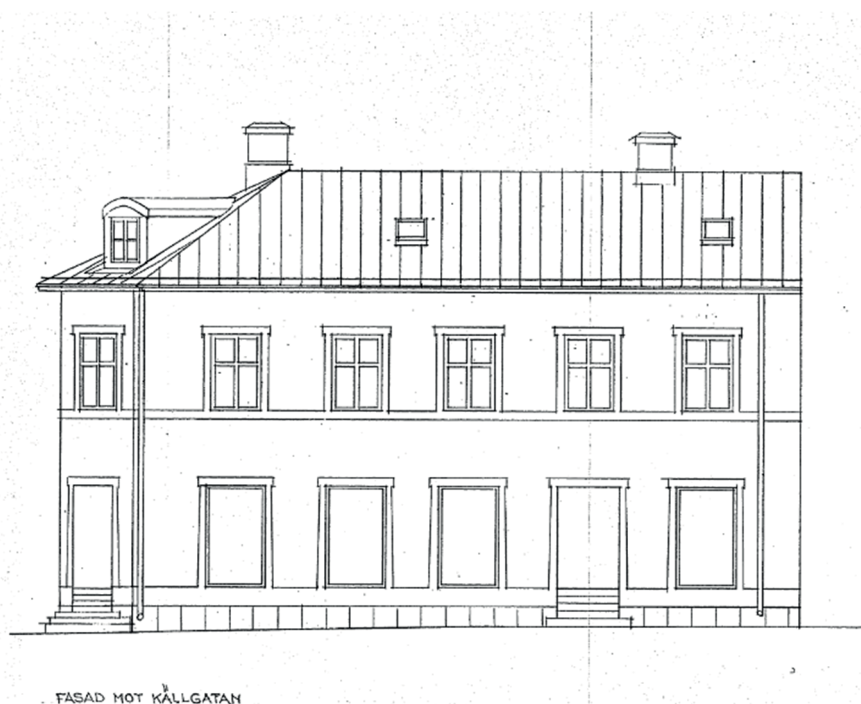
Gård: grusplan med en syren planterad, välbevarad uthusbyggnad (hus II).

Vidare beskrivs gårdshusets fasader med en liggande pärlspånt målad i grå kulör. Byggnadens tak är av falsad plåt, liksom huvudbyggnadens tak.

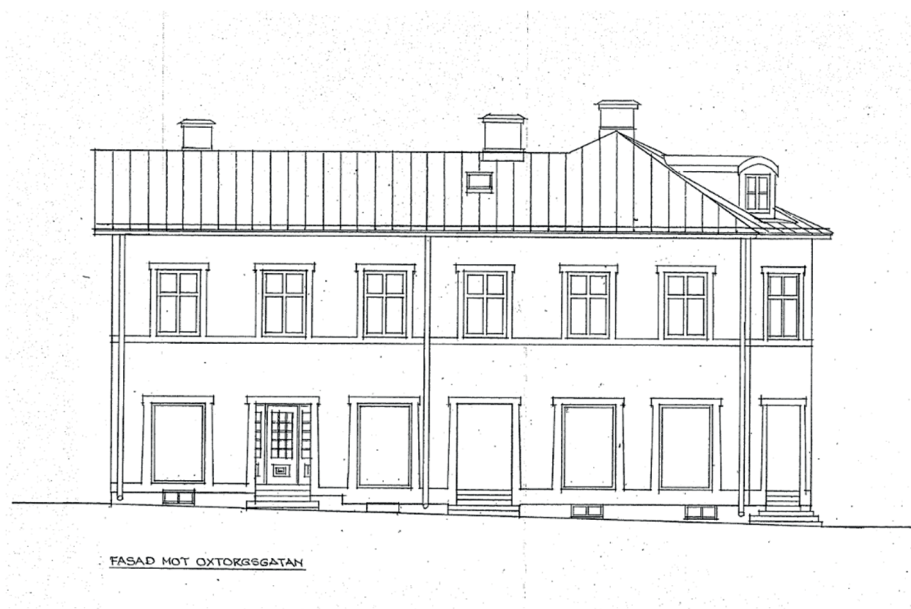
1989 – ombyggnad av affärs- och bostadshus

Från 1989 finns en mängd ritningar signerade Heino Krabu Arkitektkontor AB, Bollnäs. Ritningarna avser ombyggnad av affärs- och bostadshus. Möjligen är det under detta arbete som fasaderna putsas om. Idag ligger en rosa spritputs ovanpå den tidigare grå. Inga uppgifter finns dock i handlingarna som styrker att huset putsades om vid tiden. Enligt muntlig uppgift från den nuvarande ägaren Daniel Hammarsten ska den nuvarande putsen dock vara från 1980-talet. Ritningarna visar också en förenklad utformning på putsomfattningar kring fönster och entréer, i jämförelse med utformningen på 1926 års ritningar, men det är oklart om fasaderna putsades i likhet med ritningarna 1926, eller om de redan då fick en utformning i likhet med ritningarna från 1989. Fönsterbågarna på första våningen är åter ritade med korspost, likt ursprunglig utformning. Fönsterbågarna byttes dock aldrig 1989.

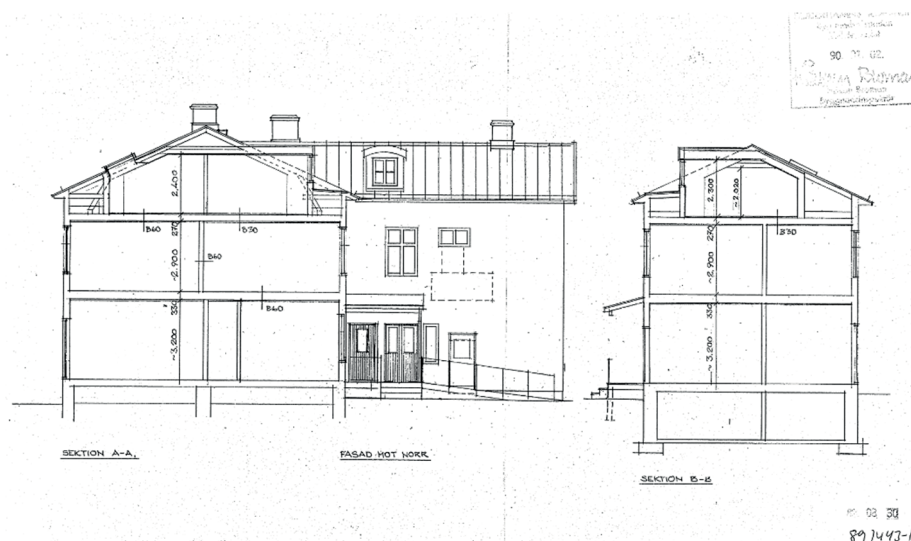
En stor förändring som planerades 1989 var att inreda vindsplan med lägenheter. Med detta följde ett antal vindsfönster och takkupor. Denna del utfördes aldrig varför också taket kunde lämnas orört. Invändigt skedde förmodligen andra arbeten som dock inte kommer att redogöras här, då de inte påverkade exteriören. En ramp tycks tillkomma mot gården.

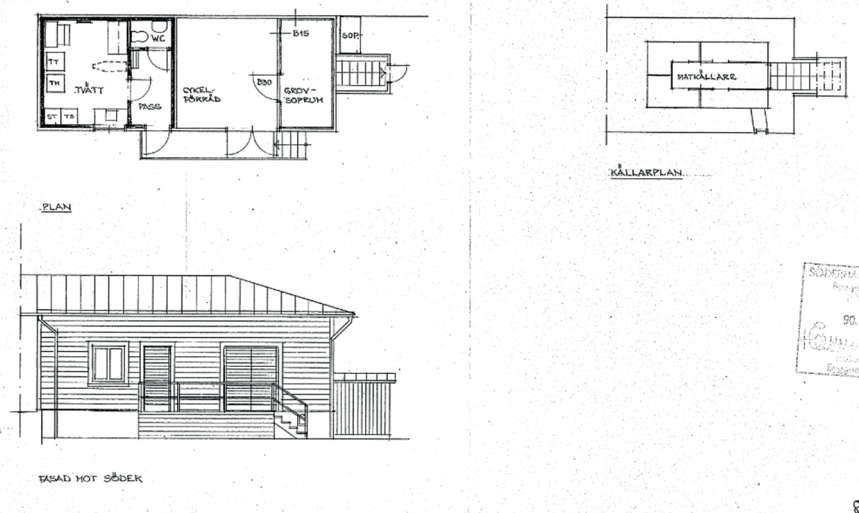
Figur 30. Elefanten 2 mot Källgatan enligt 1989 års ritningar. Notera förenklad utformning av putsomfattningar kring fönster och dörrar. Takfönster utfördes aldrig eftersom vinden inte inreddes för lägenheter. Ritningen förvaras på Kommunarkivet i Söderhamn.

Figur 31. Elefanten 2 mot Oxtorgsgatan enligt 1989 års ritningar. Endast ett portparti är illustrerat, men samtliga har kvar sin utformning från 1926. Ritningen förvaras på Kommunarkivet i Söderhamn.

Figur 32. Del av gårdssidan samt snitt av byggnaden. Här redovisas inredning av vind, något som aldrig realiserades. Här finns också den nuvarande rampen inritad. Ritningen förvaras på Kommunarkivet i Söderhamn.

Figur 33. Uthuset enligt ritningar från 1989. Under byggnaden finns en matkällare. Denna ritning är den enda som påträffats för byggnaden. Ritningen förvaras på Kommunarkivet i Söderhamn.

Elefanten 2 år 2020

Huvudbyggnaden på Elefanten 2 har inte förändrats märkbart exteriört sedan ritningarna 1989. Det var förmodligen vid den tiden som den nuvarande aprikosrosa spritputsen tillkom. Som synes är fasaddekorationerna mycket sparsmakade, det är först när man kommer relativt nära byggnaden som de svagt profilerade listverken kring fönster, entréer, sockel och mellan våningsplanen blir synlig. Enligt ritningarna från 1926, då huset byggdes till samt putsades, hade huvudbyggnaden utsmyckande delar som entrétak och möjligen mer markerade listverk i putsen. Entrépartierna är välbevarade från 1926. In mot gården finns några ursprungliga fönsterbågar kvar, men övriga bågar är utbytta. Bottenvåningens butiksfönster fick nuvarande utformning 1926, men det är oklart om det är de bågar som är kvar än idag. Första våningens fönsterbågar byttes 1967. Mot Källgatan har ett av första våningens fönster bytts i sen tid. Bågen har samma utformning som de ursprungliga med T-post, dock är fönsterbågen tillverkad i aluminium. Det falsade plåttaket är grått, i likhet med vad som också beskrivs i inventeringsmaterialet från 1989. In mot gården finns två balkonger. Det är oklart när dessa tillkom. De finns på ritningarna från 1989, men är äldre än så.

Gårdshuset är bevarat med liggande träpanel och falsat plåttak.

Figur 34. Huvudbyggnaden sedd från sydöst, Källgatan i förgrunden. Rådhuskonditoriet, Elefanten 1, skymtar i bakgrunden till vänster. Notera sent i tid utbytt fönsterbåge längst till höger på första våningen. Foto: Ulrika Olsson, Läns museet Gävleborg, 2020-06-08.

Figur 35. Från söder, Oxtorgsgatan i förgrunden. Huset byggdes till 1926 med delen till vänster om stupröret mitt på fasaden. Foto: Ulrika Olsson, Läns museet Gävleborg, 2020-06-08.

Figur 36. Hörnentrén med den pampiga mjukt rundade trappan i granit. Entrépartierna är välbevarade från ombyggnationen 1926. Foto: Ulrika Olsson, Länsmuseet Gävleborg, 2020-06-08.

Figur 37. Huset sett från söder. Här syns gårdens uthus till vänster. Foto: Ulrika Olsson, Läns museet Gävleborg, 2020-06-08.

Figur 38. Elefanten 2 sedd från sydväst. Den västra gaveln är bevarad till form sedan 1926, dock har fönsterbågar bytts. De övre 1967. De nedre måste ha bytts snart där efter, eller möjligen vid samma tid. Information om dessa har inte påträffats. Foto: Ulrika Olsson, Läns museet Gävleborg, 2020-06-08.

Figur 39. Elefanten 2 sedd från sydväst. Rådhuskonditoriet, Elefanten 1, syns främst i bild. Foto: Ulrika Olsson, Läns museet Gävleborg, 2020-06-08.

Figur 40. Fotografi in mot gården. Det nedre fönstret till vänster har sannolikt de ursprungliga bågarna bevarade. Övriga är bytta. Porten är belägen i ursprungligt läge, men hade på 1926 års ritningar ett överljus med lika höjd som fönstret till vänster. Foto: Ulrika Olsson, Läns museet Gävleborg, 2020-06-08.

Figur 41. Porten på husets västra sida är från byggåret eller möjligen från 1926 då huset genomgick en exteriör förändring och alla entrépartier ut mot gatorna gavs en ny utformning. Dock har detta parti haft ett överljus längre tillbaka, jämför med ritningarna från 1926. Foto: Ulrika Olsson, Länsmuseet Gävleborg, 2020-06-08.

Figur 42. Balkong på gårdens norra fasad. Det är inte känt när de två balkongerna mot gården tillkom. De finns inte med på ritningarna från 1926, men på fotografier från dokumentationen 1982–83 finns balkongerna. Foto: Ulrika Olsson, Läns museet Gävleborg, 2020-06-08.

Figur 43. Fönsterbåge av trä på första våningen mot Källgatan. Våningsplanets ursprungliga fönsterbågar med T-post byttes 1967 till denna form. Foto: Ulrika Olsson, Läns museet Gävleborg, 2020-06-08.

Figur 44. En i sen tid bytt fönsterbåge på första våningen mot Källgatan. Den ursprungliga formen har återtagits men materialet utgörs av aluminium. Foto: Ulrika Olsson, Länsmuseet Gävleborg, 2020-06-08.

SAMMANFATTANDE ANTIKVARISKT RESONEMANG

Elefanten 2 står inför exteriör renovering. Syftet med denna rapport är att ge en byggnadshistorisk genomgång för att utifrån denna kunna föra ett resonemang kring vilken nivå den kommande renoveringen bör utföras.

De putsade fasaderna hör samman med tillbyggnaden 1926, det kan därför vara problematiskt med en eventuell återgång till fasader klädda med träpanel. En sådan har aldrig hört ihop med den form byggnaden fick 1926. De nuvarande entrépartierna tillkom också 1926 och hör därför ihop med de putsade fasaderna.

1926 års ritningar bör ligga till grund för de kommande arbetena. En arkitektonisk del som med fördel skulle kunna hämtas upp från dessa ritningar är entréernas små tak. En återgång till fönsterbågar med T-post skulle också lyfta exteriören positivt. Samtliga entrépartier bör behandlas mycket varsamt. Här behöver en kunnig snickare anlitas för renovering. Vidare undersökning av den underliggande putsen bör göras för att om möjligt återskapa såväl struktur som kulör. Kulördokumentation bör också utföras på plåttakets färgskikt. Vid ett eventuellt byte av plåttak bör det nya utföras med det nuvarande som förebild.

Exteriöra arbeten på Elefanten 2 kräver tillstånd från Länsstyrelsen Gävleborg i och med att fastigheten är byggnadsminnesförklarad.

KÄLLOR

Ärendearkivet, Läns museet Gävleborg

Kommunarkivet i Söderhamn

Nylander, L. 2018. *En vandring genom Söderhamns historia*. Hudiksvall.

LÄNSMUSEET GÄVLEBORG, BOX 746, 801 28 GÄVLE · TEL 026-65 56 00. WWW.LANSMUSEETGAVLEBORG.SE
BESÖKSADRESS: SÖDRA STRANDGATAN 20, GÄVLE